

1. Предмет истраживања и формулисање проблема истраживања

Теоретичари – методолози су утврдили и прихватили да је самим избором и формулисањем теме већ начелно одређен предмет рада и формулисан проблем¹. Прихватајући такав став и схватање утврдили смо да је предмет овог рада мјесто и улога Уставног суда Босне и Херцеговине у систему власти.

Избор теме и формулисање теме истраживања трајао је нешто дужи период. Полазна основа био је глобални (шири) интерес за научну – теоријску област уставности, законитости, владавине права и правне државе. У оквиру тако широког дијапазона интересовања, требало је утврдити тачан, логичан и прихватљив назив теме, при чему смо се руководили већ познатим методолошким правилима.

Тако утврђен предмет истраживања подразумева цјеловиту обраду уставноправног подручја, али и истраживања и обраду уставносудске праксе. Заштита и контрола уставности и законитости је нужна у сваком, па и најдемократскијем друштву, јер у свим системима и друштвима постоје субјекти који повређују, крше и деградирају устав и законе. Повреде устава могу бити бројне и разноврсне, те је нужно да постоје одговарајући органи, правни институти и методе којима се друштво (држава) може ефикасно супротставити носиоцима повреда и кршење устава и закона.

Теоријски је занимљиво, а у пракси веома значајно како се и у којој мјери прихвата и поштује устав и како се остварују права и слободе људи утврђене уставом. Ако се примјењује и поштује устав (и закон), стварају се услови за хармоничан правни поредак и систем, тј. укупни друштвени живот људи постаје хуман, сигуран и хармоничан, али и обратно. Очигледно је да је остваривање уставности и законитости кључна претпоставка за изградњу и постојање хармоничног правног поретка и система. То значи да је остваривање уставности и законитости основа изградње и функционисања правне државе и владавине права.

Конституисањем демократских уређења, формирањем модерних парламената, настанком прогресивних политичких партија и странака, као и енергични захтјеви за остваривање права и слобода грађана, условили су неодложно формирање ауторитативне институције која ће вршити контролу и заштиту уставности и законитости. У почетној фази (настанком грађанског друштва) била је то парламентарна контрола, затим редовна судска, па политичкоправна и, коначно (од двадесетих година прошлог вијека) уставносудска контрола и заштита - као до сада најбољи облик заштите и контроле. И у Босни и Херцеговини је прихваћена и Уставом утемељена уставносудска контрола уставности и законитости, која се остварује путем уставних судова.

Радом ће бити истражени и обухваћени бројни правни, политички, државноправни, организациони, процесни и други елементи који ће избором и коришћењем адекватних метода чинити предмет и садржај овог рада.

¹ Лукић, др Радомир: Методологија права, Сабрана дјела, Београд, 1977, стр. 44-45.

2. Циљеви истраживања

Општи циљ сваког истраживања је сазнање и (евентуално) разрјешење неког проблема, који је формулисан предметом истраживања². Обрада теме "Мјесто и улога Уставног суда Босне и Херцеговине у систему власти" има задатак да оствари научни (општетеоријски) и практични (операциони) циљ. Оба циља ће се постићи (остварити): (1) анализом правног поретка и правног система Босне и Херцеговине и ентитета. Оквир ове анализе обухвата и учесталост закона који су у цјелини или дјелимично противуставни; (2) анализом и утврђивањем ефикасности уставносудске контроле и заштите – благовременост, ажурност, провођење одлука у пракси и др.; (3) анализом односа ентитетске и државне уставносудске контроле и заштите (уставних судова ентитета и Уставног суда Босне и Херцеговине); (4) анализом утицаја правних ефеката поступка и пресуда Европског суда за људска права на правни систем БиХ и рад Уставног суда БиХ.

Циљеви истраживања већ увелико предодређују док ког нивоа сазнања ће се истраживањем достићи, односно да ли ће се завршити само научним описом (дескрипцијом) и класификацијом (типологијом) или ће досегнути највећи ниво научног сазнања – научно објашњење (узрочност, повезаност, законитост). С обзиром на то да за наше истраживање постоји више значајних индикатора, предвиђамо да ће достићи барем до почетка друге, више фазе сазнања.

Дакле, општи и операциони (научни и практични) циљеви овог рада су сазнање у којој мјери се ефикасно остварује, штити и контролише уставност закона и законитост осталих општих аката, да ли је таква уставносудска контрола и заштита ефикасна и да ли систематски утиче на изградњу правне државе, владавине права и остваривање права и слободе грађана. Након таквих одговарајућих сазнања била би врло корисна практична препорука законодавној и извршној власти да ауторитетом и снагом права и власти утичу на побољшање законодавног рада и успоставе нове или реорганизују (реформишу) постојеће институције и механизме контроле и заштите уставности и законитости.

3. Утврђивање хипотезе

Након утврђивања предмета, проблема и циља истраживања утврђује се хипотеза као логичан и нужан слијед мисаоних радњи и поступака у пројекту истраживања. Хипотеза је у основи идеја (претпоставка) за коју вјерујемо да ће довести до рјешења проблема истраживања, односно хипотеза је одређена претпоставка и још непровјерен суд за који претпостављамо да је истинит. Помоћу тог суда можемо тумачити и објашњавати низ одређених чињеница. Хипотеза је мисаона претпоставка у облику појмова и ставова с могућим чињеницама будућег сазнања о још неоткривеним својствима тј. њиховом постојању, односима, условима настанка, промјене или развоја³.

Хипотеза није сама себи сврха. Она има свој значај и своју функцију у сваком конкретном питању (теми) истраживања. Хипотеза ће бити тим боља што

² Закић, др Милорад: Методологија научноистраживачког рада, Бања Лука, 2000, стр. 52.

³ Шешић, др Богдан: Општа методологија, Београд, 1974, стр. 272.

истраживач више зна о предмету истраживања, што значи да је знање основни избор и ослонац добре хипотезе. Ако је хипотеза плод маште или површног увида у проблем, може истраживача одвести на бројне странпутице.

Имајући у виду значај хипотезе, проблеме њеног дефинисања, њену функцију – идеју водиљу, те ниво властитог познавања проблематике одабране теме, дошли смо до формулисања хипотезе: *Остваривање уставности и законитости представља суштину правног система, правног поретка и владавине права. У Босни и Херцеговини Уставом је утемељена и практично организована уставносудска контрола и заштита уставности и законитости које се остварују путем Уставног суда Босне и Херцеговине и на тај начин се остварује слободан и на праву заснован уставни поредак, владавина права и правна држава.* Цјелокупни рад – истраживање треба да покаже и провјери да ли је добро организована и утемељена контрола и заштита уставности и законитости и да ли је то довољно да се успостави адекватан правни систем и владавина права.

С обзиром на то да је питање контроле и заштите уставности и законитости сложено друштвено питање, и хипотезу смо поставили као сложену релацију јер смо уочили да треба истраживати уставну утемељеност уставности и законитости, њено организационо стављање у функцију преко институције Уставног суда БиХ, те како се остварује у пракси. Све то треба потврдити или оповргнути.

Истраживање ће показати да ли ће се потврдити основна (општа) и примарна (позитивно формулисана) хипотеза, или ће она бити оповргнута и афирмисати се као посебна (негативно формулисана). И једно и друго истраживање ће бити успјешно јер ће нас приближити истини.

4. Методи истраживања

За постизање квалитетног и успјешног рада, и у практичном и у теоријском смислу, од изузетне су важности правилно одабране методе. Улогу и значај методе у науци поставили су и знали научници (философи) још из античког доба. Научном методом се назива обично скуп разних поступака и процеса помоћу којих се долази до научних сазнања и истина. Теоретичари обично реализују три основне, стандардне и истраживачке методе: нормативну, експерименталну и историјску.

У нашем раду (истраживању) брижљив избор метода усклађен је с предметом истраживања, тако да су, поред стандардних (нормативне и историјске) обухваћене и коришћене и друге, углавном класичне методе: дијалектичка, анализа садржаја, дедуктивна, индуктивна, компаративна, социолошка и статистичка

Дијалектичка метода је у овом раду коришћена као генерална, општа основа. Управо овом методом, која подразумева, постављање тезе, а затим антитезе, коначно се дође до синтезе и резултата.

Метода анализе садржаја једна је од врло старих метода и уско је повезана с методом анализе и синтезе. Анализа садржаја се развила као начин сређивања квантитативних података о најразличитијим врстама друштвеног општења које се у

науци обично назива друштвеном комуникацијом и ту се јављају квалитативне анализе писмених и усмених комуникација.⁴

Дедуктивна метода се често користи у истраживањима у области друштвених наука, путем које се закључује на основу рашчлањивања цјелине на више елемената.

Индуктивна метода је слична методи анализе. У примјени ове методе полазили смо од низа конкретних (појединачних) чињеница (индикатора) и тако долазили до одговарајућег (општег) закључка.

Историјска метода је у овом раду често кориштена с обзиром на то да су проучени и описани неки минули системи контроле и заштите уставности и законитости.⁵

Компаративна метода је неизбјежна приликом израде овога рада. Помоћу ње смо долазили до битних сазнања било синхроно (упоредбом данашњих институција), било дијахроно (упоредбом ранијих система заштите и контроле са данашњим).

Статистичка метода је коришћена приликом анализе квантитативних података.

Догматско – нормативна метода, као правно – логичка метода обезбјеђује прецизно тумачење правних норми, чиме се битно одваја право од политике. Овом методом се постижу врло значајни ефекти уклапања ауторитета власти у ауторитет права.⁶

Наведене методе су компаративно коришћене тако да је врло тешко одредити која је више доринијела завршетку овог рада.

5. Извори сазнања

Извори сазнања, тј. њихов квалитет и квантитет, у многоме зависи од саме теме. Наиме, приликом избора теме увијек треба водити рачуна о томе да тема не буде ни уска ни преширока и да има довољно литературе. За нашу тему нема превише избора, али их има толико да могу бити основа за њену успјешну обраду. Извори сазнања могу се сврстати у три групе:

Прву групу сачињавају тзв. примарни извори који се налазе у Босни и Херцеговини, а прије свих у архиви Уставног суда Босне и Херцеговине и Европског суда за људска права, те у мноштву појединачних докумената из «прве руке» који се налазе у другим установама.

Другу групу извора сазнања чине бројна литература – научна, стручна (књиге, монографије, часописи, зборници, годишњаци и друге публикације).

Трећу групу извора сазнања сачињавају нормативни и други акти: устави, закони, статuti, пословници, одлуке, као и конкретне одлуке Уставног суда Босне и Херцеговине и Европског суда за људска права, те друга судска пракса.

⁴ Милошевић, Новак – Милојевић, Саша: Основи методологије безбедносних наука, Београд, 2001, стр. 165.

⁵ Видјети Закић, др Милорад: Методологија права и економије, Бања Лука, 1988, стр. 98.

⁶ Лукић, др Радомир, оп. cit., стр. 185.

6. Подручје и оквир истраживања

Подручје и оквир истраживања представљају битне границе до којих ће се истраживање кретати. Одређује се са различитих становишта. Прво, са становишта научног подручја, истраживање ће се кретати у оквиру уставноправне науке и праксе, Друго, са уже - стручног становишта, истраживања ће обухватити законитост и уставност који штите и контролишу уставни судови. Треће, са државног становишта, истраживање ће се вршити на територији Босне и Херцеговине. Дакле, методолошко, теоријско и научно подручје и оквир истраживања нису и не могу бити ничим ограничени, што је прихватљиво јер постојећи фонд знања и чињеница је добро свих и без било каквих граница.